

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้มีนโยบายส่งเสริม อนุรักษ์ และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมในลักษณะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการบูรณะซ่อมแซมโบราณสถานและพื้นที่ประวัติศาสตร์ ส่งเสริมการท่องเที่ยวและการสัญจรทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างจิตสำนึก ความรู้และความเข้าใจ ในวัฒนธรรมท้องถิ่น และวิถีชีวิตดั้งเดิมของตนเองและผู้อื่น และจากแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 5 ก็ได้มีนโยบายปรับปรุงฟื้นฟู พื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม เช่นกัน ผนวกกับนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวในเขตกรุงเทพฯ ให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้ศิลปวัฒนธรรมพื้นที่ประวัติศาสตร์ยังคงคุณค่าอยู่ และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับท้องถิ่นเองด้วย

ย่านบางรัก เป็นย่านประวัติศาสตร์ย่านหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ที่มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ นอกจากจะเป็นย่านการค้าเก่าแล้ว ยังมีความสำคัญอีกหลายด้านเช่น ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ได้แก่การเป็นที่ตั้งของกงสุล โปรตุเกส ซึ่งเป็นกงสุลแห่งแรกของประเทศไทย และกงสุลฝรั่งเศส เป็นต้น ทางด้านศาสนาก็มีความสำคัญเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ที่มีอาสนวิหารอัสสัมชัญที่มีอายุถึง 84 ปีและยังเป็นเขตมิสซังซึ่งเป็นที่พักของผู้นำศาสนาที่มีบทบาทในการบริหารศาสนจักรทั่วประเทศอีกด้วย ศาสนาอิสลามก็มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาเก่าแก่เช่นกัน โดยมีมัสยิดฮารูนเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่มีอายุมากว่าศตวรรษ ทางด้านศาสนาพุทธก็มีวัดสวนพลู สร้างในสมัยปลายรัชกาลที่ ๑ ที่มีอุโบสถและห่มกุฎีไม้ซึ่งมีความสวยงามไม่แพ้อาคารสำคัญในย่านเดียวกัน นอกจากนี้ทางด้านทิศตะวันตกของย่านดังกล่าวยังติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นทางสัญจรทางน้ำสายหลักของกรุงเทพมหานคร และเป็นที่ยอดนิยมในการก่อตั้งของโรงแรมต่างๆ เช่น โรงแรมแชนเกลริลา โรงแรมรอยัลออกติค รวมถึงโรงแรมโอเรียลเต็ล ซึ่งเป็นโรงแรมชั้น 1 แห่งแรกของไทยด้วย เพราะนอกจากชมทัศนทัศน์ที่สวยงามของแม่น้ำเจ้าพระยาแล้ว บริเวณดังกล่าวยังสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในกรุงเทพมหานครได้ โดยอาศัยถนนเจริญกรุงซึ่งเป็นถนนสายแรกของประเทศไทยที่เป็นเส้นทางสู่เกาะรัตนโกสินทร์ และถนนสีลมที่เป็นย่านการค้าและการบริการอีกด้วย

แม้ย่านบางรัก จะไม่ปรากฏชัดในแผนบูรณะปรับปรุงเมืองและฟื้นฟูเมือง ของกรุงเทพมหานคร และขอบเขตพื้นที่การพัฒนาการท่องเที่ยวของศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร แต่จากข้อความในตอนต้นทำให้ทราบถึงความสำคัญและศักยภาพของย่านดังกล่าวที่เพียงพอต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวได้ จึงขอเสนอ “การอนุรักษ์ย่านบางรักเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนแผนงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง และเป็นการนำเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงความสำคัญของพื้นที่ เพื่อจะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาได้อย่างถูกต้องในลำดับต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

• วัตถุประสงค์หลัก ส่งเสริมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน และสนับสนุนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ให้พื้นที่ศึกษาได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว

- วัตถุประสงค์รอง
 - 1) เพื่อศึกษาความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์ และสภาพกายภาพ สังคมวัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา
 - 2) เพื่อศึกษาความพร้อมด้านกายภาพ และการมีส่วนร่วมของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษาด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ศึกษาด้านการท่องเที่ยว
 - 3) เพื่อกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวและนำเสนอแนวนโยบายการอนุรักษ์-พัฒนาให้เหมาะสมกับพื้นที่ศึกษา
 - 4) เพื่อเสนอแนะการปรับปรุงทางกายภาพในพื้นที่ศึกษา

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา(ดูแผนที่ 1.1 ประกอบ)

พื้นที่ศึกษา

ทิศเหนือ ชุมชนมัสยิดฮารูม(ซอยวัดม่วงแค)

ทิศใต้ ซอยเจริญกรุง 42/1

ทิศตะวันออก ถนนเจริญกรุง

ทิศตะวันตก ริมขอบแม่น้ำเจ้าพระยา

พื้นที่บริเวณใกล้เคียง

ศึกษาโดยยึดตามแนวถนนเจริญกรุงด้านที่มุ่งไปสู่เกาะรัตนโกสินทร์(ทิศเหนือ) และถนนสีลมจัดให้เป็นพื้นที่ศึกษารองเพื่อเชื่อมกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เป็นการเสริมศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

1.3.2 ขอบเขตการศึกษา

- 1) ขอบเขตการศึกษาด้านความสำคัญของพื้นที่ศึกษา สามารถแยกได้เป็น 3 หัวข้อดังนี้
 - ด้านประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของพื้นที่ศึกษา
 - ด้านสังคมและเศรษฐกิจ
 - การนับถือศาสนา และการศึกษา
 - ความหนาแน่นของประชากร
 - อาชีพพื้นฐานประชากร
 - ด้านรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับพื้นที่ศึกษา
- 2) ขอบเขตการศึกษาด้านสภาพกายภาพ และปัญหาที่เกิดขึ้น สามารถแยกได้เป็น 5 หัวข้อดังนี้
 - ที่ตั้ง การปกครอง และกรรมสิทธิ์ที่ดิน
 - การใช้ประโยชน์ที่ดิน
 - การคมนาคมภายในพื้นที่ศึกษา
 - ลักษณะสถาปัตยกรรม
 - ที่ว่าง

3) ขอบเขตการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา เพื่อนำไปวิเคราะห์หารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม

- ตลาดการท่องเที่ยว
 - จำนวนและที่มาของนักท่องเที่ยว
 - ประเภทนักท่องเที่ยว
 - วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว
 - พฤติกรรมนักท่องเที่ยว
 - รูปแบบการเดินทางของนักท่องเที่ยว
- ทรัพยากรการท่องเที่ยว
 - ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์/ ศาสนา
 - ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม/ ชุมชน

4) ขอบเขตการศึกษาด้านความพร้อมของพื้นที่ศึกษาด้านการท่องเที่ยว

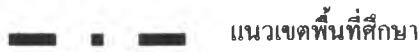
- เส้นทางและการเชื่อมโยงโครงข่ายคมนาคม ทั้งภายในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง
- โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ป้ายต่างๆ เป็นต้น
- ความพร้อมของพื้นที่ เช่น จำนวนร้านค้า และประเภทสินค้า ร้านอาหาร ที่พักนักท่องเที่ยว ห้องน้ำ เป็นต้น
- การเปิดรับของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษา

1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น

เนื่องจากขอบเขตของพื้นที่ศึกษา ไม่ได้ปรากฏชัดเจนในแผนบูรณะปรับปรุงเมืองและฟื้นฟูเมือง ของ กองผังเมืองกรุงเทพมหานคร และขอบเขตพื้นที่การพัฒนาการท่องเที่ยวของศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร ดังนั้นการศึกษา“การอนุรักษ์ย่านบวรรักเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” จึงเป็นการศึกษาเชิง เสนอแนะ เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนแผนงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง และเป็นการนำเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ทราบถึงความสำคัญของพื้นที่ เพื่อจะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาได้อย่างถูกต้องในลำดับต่อไป

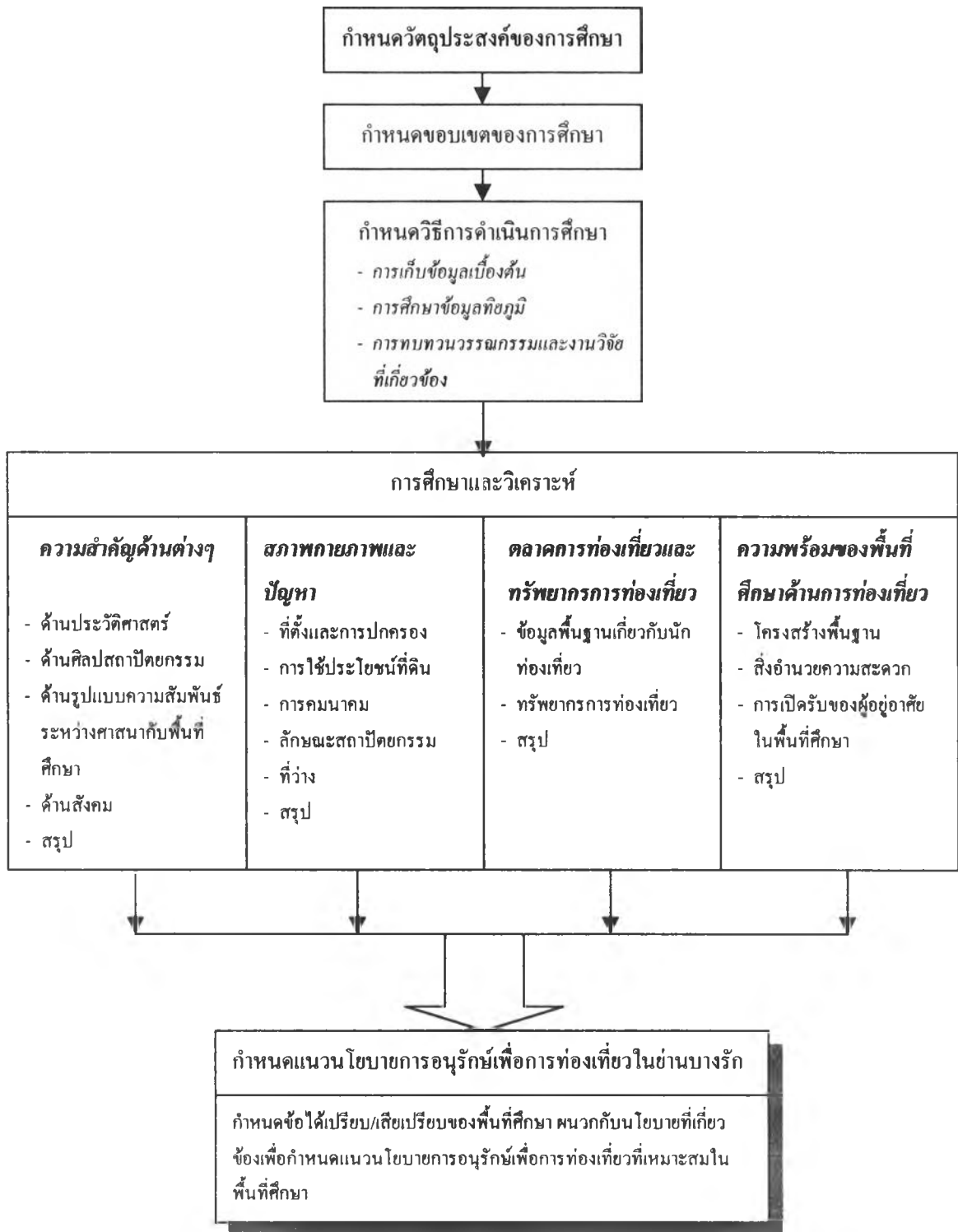

แผนที่ 1.1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

1.5 ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

1.5.1 ขั้นตอนการศึกษา

แผนภูมิ 1.1 ขั้นตอนการศึกษา

1.5.2 วิธีการดำเนินการศึกษา

แยกตามประเภทข้อมูลได้แก่ 1) ข้อมูลเบื้องต้น 2) ข้อมูลทุติยภูมิ

1) การเก็บข้อมูลเบื้องต้น เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษา วิเคราะห์ประกอบไปด้วย 2 วิธีการดังนี้

1.1 การสังเกตการณ์ (site observation) จะเป็นวิธีการหลักในการเก็บข้อมูลทางกายภาพ และสังคม เศรษฐกิจ รวมถึงวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ เพื่อจะได้รู้จักพื้นที่ สัมผัสความรู้สึก บรรยากาศและปัญหาของพื้นที่ ศึกษาด้วยตนเอง ข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ในส่วนการศึกษาด้านกายภาพและปัญหา สภาพสังคม รูปแบบความสัมพันธ์ของศาสนากับผู้คนในพื้นที่ศึกษา รวมถึงตลาดการท่องเที่ยวและความพร้อมของพื้นที่ศึกษา

กำหนดระยะเวลาในการสังเกตการณ์ (site observation) ใช้เวลา 8 สัปดาห์ โดยแยกพื้นที่การสังเกตการณ์ ในพื้นที่ศึกษาเป็น 3 ส่วน ได้แก่

- บริเวณวัดสวนพลู
- บริเวณอาสนวิหารอัสสัมชัญ และย่านโรงแรมโอเรียนเต็ล
- บริเวณชุมชนฮารูณ

การสังเกตการณ์ เป็นวิธีการหนึ่งซึ่งช่วยให้ทราบถึงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ง่าย ประหยัดงบประมาณ และจะประสบผลสำเร็จมากขึ้นถ้านำไปผนวกกับผลการศึกษาจากวิธีอื่นๆ

1.2 การสำรวจประกอบไปด้วย 2 ประเภทดังนี้

1.2.1 การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

ใช้แบบสัมภาษณ์เฉพาะนักท่องเที่ยวทั่วไป แต่ไม่รวมถึงนักท่องเที่ยวที่มาติดต่อธุรกิจ โดยใช้แบบสอบถามในลักษณะกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้กรอก และใช้ลักษณะคำถามคำตอบแบบตัวเลือก และบรรยาย โดยมีหัวข้อหลักดังนี้

- จำนวนวันที่พัก
- จุดประสงค์ในการท่องเที่ยว
- ความพอใจต่อสาธารณูปการ/สาธารณูปโภคในพื้นที่ศึกษา
- ความประทับใจในพื้นที่ศึกษา
- ความคิดเห็นในส่วนเส้นทางเดินเท้าที่น่าเสนอ

1.2.2 การสอบถามและการสัมภาษณ์ (Interview & Discussion) จากบุคคลสำคัญ (Key Informants) เป็นการสอบถามและการสัมภาษณ์ แบบเป็นทางการ โดยการนัดหมายไว้ล่วงหน้า เพื่อความสะดวกและประหยัดเวลา เพื่อนำข้อมูลที่ได้มานั้น มาช่วยเสริมในการวิเคราะห์ โดยแยกประเภทของผู้ให้ข้อมูลเป็น 3 กลุ่มหลัก เพื่อง่ายต่อการเข้าใจจึงขอนำเสนอรายชื่อประเภทผู้ให้ข้อมูล และประเด็นในการสอบถามเป็นตารางดังต่อไปนี้

บุคคล,หน่วยงานสำคัญ (Key Informants)	ประเด็นสอบถามและสัมภาษณ์
<ul style="list-style-type: none"> ● คนในพื้นที่ศึกษา 1. ผู้นำชุมชน <ul style="list-style-type: none"> - ผู้นำชุมชนฮารุณ - คุณพ่อเจ้าอาวาสอาสนวิหารอัสสัมชัญ - เจ้าอาวาสวัดสวนพลู 2. ผู้อาศัยในชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ความสำคัญในด้านต่างๆของพื้นที่ - ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น จำนวน , ประเภทนักท่องเที่ยว พฤติกรรมนักท่องเที่ยว - การเปิดรับด้านการท่องเที่ยว - วิถีชีวิต ประเพณี หรือเทศกาลทางศาสนา - แนวทางในการพัฒนา
<ul style="list-style-type: none"> ● หน่วยงานภาครัฐบาล 1. เขตบางรัก 2. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 3. ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร 4. ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร 5. ผังเมืองกรุงเทพมหานคร 	<ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลพื้นฐานทาง กายภาพ สังคม เศรษฐกิจในพื้นที่ศึกษา - ตัวเลขสถิติและข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว - นโยบายส่งเสริมด้านการอนุรักษ์และการท่องเที่ยว - แนวทางในการพัฒนาด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน
<ul style="list-style-type: none"> ● หน่วยงานภาคเอกชน 1. โรงแรมโอเรียนเต็ล 2. โรงแรมแชนกาลริลา 	<ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา เช่น ประเภทนักท่องเที่ยว,จำนวนผู้เข้าพัก, ระยะเวลาเฉลี่ยในการพัก เป็นต้น

ตาราง 1.1 รายชื่อประเภทผู้ให้ข้อมูล และประเด็นในการสอบถาม

2) **ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)** การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิเป็นวิธีการดำเนินการศึกษาวิธีหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนการศึกษาในทุกๆขั้นตอน ตั้งแต่ การกำหนดขอบเขต , การกำหนดวิธีการศึกษา , และรวมไปถึงความรู้พื้นฐานในด้านต่างๆที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วยประเภทข้อมูล 2 ลักษณะดังนี้

1. แผนงาน หรือแผนนโยบายต่างๆ จากภาครัฐ ประกอบไปด้วย

- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)
- แผนพัฒนากรุงเทพมหานครฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2540-2544)
- นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว ปี 2540-2546
- แผนการท่องเที่ยวปี 2000
- แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2543 สำนักงานเขตบางรัก
- บรรยายสรุปเขตบางรักปี 2543

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นความรู้ความเข้าใจพื้นฐานในการศึกษา และเป็นแนวทางในการศึกษา วิเคราะห์เพื่อหารูปแบบการท่องเที่ยวและแนวนโยบายที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ศึกษา ประกอบไปด้วย 3 ลักษณะประเภทข้อมูลได้แก่

- **ข้อมูลทางประวัติศาสตร์** เพื่อศึกษาถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมาและวิวัฒนาการของพื้นที่ศึกษา โดยศึกษาจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง แผนที่เก่า ภาพถ่ายทางอากาศ และภาพถ่ายเก่าที่เคยมีการรวบรวมไว้แล้ว

- **ข้อมูลทางด้านการท่องเที่ยว** ได้แก่ รูปแบบของการท่องเที่ยวต่างๆ ความสำคัญของการท่องเที่ยว ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว ผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรมที่มาจากการท่องเที่ยว และ แนวทางในการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว โดยรวบรวมและศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎีของผู้เชี่ยวชาญ ผนวกกับการศึกษาจากกรณีศึกษาต่างๆ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ช่วยให้ผู้อาศัยในพื้นที่ศึกษา บริเวณใกล้เคียง ได้ทราบถึงคุณค่าความสำคัญในด้านต่างๆพื้นที่ศึกษา เพื่อจะได้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และรักษาย่านที่อยู่อาศัยของตน
- 2) เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้ทราบถึงความสำคัญของพื้นที่ศึกษาและให้การสนับสนุน และส่งเสริมในการอนุรักษ์และพัฒนาต่อไป
- 3) เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และช่วยเพิ่มรายได้ในระดับท้องถิ่น